

Роїк О. Р.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму

Національного університету «Львівська політехніка»

Roik Oksana

Ph.D., Associate Professor at Department of Tourism
Lviv Polytechnic National University

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті розглянуто особливості формування та функціонування фінансових інструментів підтримки бізнесу в умовах війни в Україні. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні оптимальних напрямів підвищення якості фінансових інструментів підтримки підприємництва на державному рівні відповідно до тих трансформаційних змін, які відбуваються в українському суспільстві на сучасному етапі його функціонування. У статті обґрунтовано напрями поліпшення фінансового регулювання розвитку підприємництва на державному рівні з врахуванням їх потреб в умовах воєнного стану. Проаналізовано основні причини, які стримують розвиток підприємництва в Україні в умовах війни та можливості їх подолання в умовах післявоєнної відбудови. Охарактеризовано прямі та непрямі напрями державного регулювання, на основі яких підприємці зможуть залучати фінансові ресурси для свого розвитку.

Ключові слова: бізнес, підприємництво, фінансові інструменти, підтримка бізнесу, інституалізація, війна в Україні.

Вступ і постановка проблеми. У сучасних умовах підприємництво в Україні потребує нових підходів та принципів державного регулювання, зважаючи на його важливість для розвитку економічної системи, адже умови, в яких функціонують підприємці, здебільшого є критичними і не забезпечують розширеного відтворення діяльності господарюючих суб'єктів. Важливу роль у процесі функціонування підприємництва у умовах воєнного стану повинно відігравати фінансові інструменти підтримки, що забезпечується державою і створює основу для забезпечення суб'єктів господарювання необхідними фінансовими ресурсами. Оскільки в державі спостерігається значна розбалансованість відносин як у сфері підприємництва, так і у фінансовій сфері, то є всі підстави стверджувати про проблеми, що існують у процесі реалізації фінансових інструментів підтримки підприємницької діяльності на державному рівні [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку підприємництва в Україні присвячена значна кількість наукових публікацій вітчизняних вчених. Зокрема, проблеми ефективності підприємництва регіонів України вивчали В. Геєць, А. Гальчинський, М. Мельник, Я. Жаліло, М. Козоріз.

Проблематика фінансового регулювання та фінансування регіонального промислового розвитку є однією зі сфер досліджень таких науковців, як З. Герасимчук, О. Амоша, І. Булеєв, Д. Міщенко. Особливості формування та функціонування інструментів підтримки бізнесу регіону досліджено також у працях М. Максимчук, Л. Вдовенко, Я. Савко, О. Маслак та ін.

Водночас, нові виклики та перспективи, що відкриваються перед бізнесом в Україні вимагають посилення наукових теоретико-методологічних досліджень в сфері удосконалення фінансових інструментів забезпечення фінансової підтримки в цих складних умовах сьогодення, що актуалізує дослідження у даному напрямку. Незважаючи на наявність широкого кола публікацій, низка питань, пов'язаних з розвитком підприємництва в умовах війни в державі та визначенням ролі держави в цьому процесі потребує подальших наукових пошуків [1].

Зміни у зовнішньому середовищі, цикли розвитку національної економіки та галузеві особливості визначають необхідність спеціальних досліджень сучасного стану умов використання фінансових інструментів у забезпеченні підтримки діяльності підприємництва в Україні. Потребує удосконалення інструментарій, який може бути використано на макро- та мезорівні органами влади з метою поліпшення умов функціонування підприємств в державі та поліпшення їх інноваційно-інвестиційного розвитку [4].

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз специфіки формування та функціонування інструментів підтримки бізнесу в Україні і виокремлення на цій основі проблем і викликів трансформації підприємництва держави в умовах війни, а також вдосконалення системи застосування фінансових інструментів у процесах підвищення рівня конкурентоспроможності підприємництва та стабілізації соціально-економічного розвитку.

Результати дослідження. Війна завдала катастрофічної шкоди економіці країни і загрожує тривалим зростанням рівня бідності і соціальними потрясіннями. Масштаби війни та спричинені нею руйнування, поставили під загрозу результати розвитку України, досягнуті в результаті важкої роботи. Спостерігається дестабілізація виробництва та руйнування власності, порушення каналів торгівлі, зменшення інвестицій через зростаючу невизначеність та руйнування людського капіталу.

Підприємництво перебуває в глибокій кризі через порушення діяльності і пошкодження ланцюгів постачання, торгових шляхів і внутрішніх ділових операцій. Фактичні наслідки дуже важко виміряти під час конфлікту, але обмежене опитування 254 великих підприємств показало, що лише 17 відсотків все ще працюють у повному обсязі, один відсоток заклав свій бізнес, а 29 відсотків не працюють. З цих великих підприємств лише 43 відсотки мають достатньо фінансових ресурсів на декілька місяців, тоді як шість відсотків вже вичерпали свої фінансові ресурси. Додаткове опитування 155 малих і середніх підприємств (МСП) і приватних підприємців показало, що 42 відсотки з них не працюють, і тільки 13 відсотків

працюють в повному обсязі. Чверть малих і середніх підприємств та приватних підприємців вже вичерпали свої фінансові ресурси [2].

Крім руйнування життя людей, вторгнення вплинуло на фактичний і потенційний розвиток України в декількох напрямках. По-перше, знищується значна частина фізичного і людського капіталу України. По-друге, посилення невпевненості та невизначеності через проблеми з безпекою негативно вплинули на приватні інвестиції, і ця ситуація погіршується нездатністю банків надавати фінансування. По-третє, фінансовий шок внаслідок війни ускладнив надання найважливіших державних, соціальних і комунальних послуг, знищивши податкову базу і збільшивши витрати на військові потреби. Таким чином, економічні наслідки війни були колосальними.

Досі бойові дії тривали в 10 областях, на частку яких припадало приблизно 50 відсотків ВВП України. Оскільки війна все ще триває, прогнози значною мірою є неточними й існує ризик їх погіршення. Але, враховуючи межі і масштаби конфлікту і припускаючи, що військові дії триватимуть ще кілька місяців (хоча і обмежені поточними географічними районами), Світовий банк прогнозує зниження ВВП приблизно на 45,1 відсотка в 2022 році через переміщення населення, руйнування і дестабілізацію [13]. Це обумовлено значним скороченням імпорту та експорту через перебої в торгівлі, обвал державних і приватних інвестицій і значне скорочення витрат домогосподарств, що відображає велике переміщення людей, втрату доходів і засобів до існування.

За даними Міжнародного світового банку, у найближчі роки очікується, що масштабні зусилля з реконструкції підштовхнуть зростання до понад 7 відсотків до 2025 року на тлі повільного відновлення виробничих і експортних можливостей і поступового повернення біженців. І все ж до 2025 року ВВП буде на третину менший за довоєнний рівень у 2021 році. Очікується, що після значного розширення неосновний фінансовий дефіцит скоротиться в середньостроковій перспективі, оскільки поступова фінансова консолідація та скорочення несуттєвих видатків компенсують збільшення державних інвестицій. Бідність і соціальні наслідки війни будуть масовими. Моделювання з використанням останнього макроекономічного прогнозу показує, що частка населення з доходами нижчими за фактичний прожитко-

вий мінімум (національна межа бідності) може сягнути 70 відсотків у 2022 році проти 18 відсотків у 2021 році. За відсутності масової післявоєнної пакету підтримки, до 2025 року цей показник все одно буде вищим за 60 відсотків. Виходячи з міжнародної межі бідності вище середнього доходу (5,5 доларів США на день), прогнозується, що рівень бідності зросте до 19,8 відсотка у 2022 році порівняно з 1,8 відсотка у 2021 році, ще 59 відсотків людей вразливі до бідності [14].

Війна зруйнувала перспективи зростання, посилила вразливість фінансової системи, дестабілізувала сальдо платіжного балансу, порушила фінансові потоки. Реалізація відповідних політичних заходів в нинішніх умовах є складним завданням: доступ до зовнішніх ринків капіталу залишається закритим; спреди за єврооблігаціями досягли піку в більш ніж 50 відсотків; утворився значний дефіцит бюджетного фінансування на тлі швидко зростаючого бюджетного дефіциту і великих виплат за боргами. Тим не менш, управління макрофінансовою і фінансовою структурою України є ключовим пріоритетом економічної політики під час війни, щоб обмежити негативний вплив на зростання, пом'якшити інфляцію та зменшити зростання рівня крайньої бідності.

Українська влада швидко вжила заходів для захисту валютних резервів, запровадивши контроль за рухом капіталу та адміністративний валютний контроль, підтримуючи платіжну систему і роботу банківської системи в умовах воєнного стану, а також запровадивши законодавчі зміни для забезпечення безперебійної роботи державних установ.

За даними платформи «Опендатабот» [13], у грудні 2022 р. зареєстровано понад 14,6 тис. ФОП та 3 тис. нових компаній. Загалом за 2022 р. зареєстровано 203 тис. ФОП та 33,4 тис. компаній.

Згідно проведених досліджень Національного інституту стратегічних досліджень можна виділити огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні [8]:

– *Релокація підприємств, що триває.* Відновлення української економіки залежить від активізації роботи українського бізнесу. Від старту програми релокації до 03.08.2022 р. [1] 692 компанії перемістилися у безпечні регіони, з них 484 почали працювати. Загалом через платформу цифрової взаємодії отримано 1769 заявок на переміщення виробничих потужностей від українських

Таблиця 1

Фінансові показники України та їх прогнозовані значення

	2019	2020	2021	2022*	2023*	2024*
Зростання реального ВВП у постійних ринкових цінах	3,2	-3,8	3,4	-45,1	2,1	5,8
Приватне споживання	10,9	1,7	7,7	-50,0	2,5	2,9
Державне споживання	-13,6	-0,7	1,8	-10,0	3,0	2,0
Валові інвестиції в основний капітал	11,7	-21,3	7,6	-57,5	68,5	34,3
Експорт, товари та послуги	7,3	-5,8	-10,4	-80,0	30,0	35,0
Імпорт, товари та послуги	5,7	-6,4	12,7	-70,0	42,0	24,0
Інфляція (індекс споживчих цін)	4,1	5,0	10,0	15,0	19,0	8,4
Баланс поточного рахунку (% ВВП)	-2,7	3,4	-1,1	-6,8	-16,8	-15,3
Фінансовий баланс (% ВВП)	-2,1	-5,6	-4,0	-17,5	-21,6	-14,6
Борг (% ВВП)	50,2	60,4	50,7	90,7	..	..
Первинне сальдо (% ВВП)	1,0	-2,7	-0,5	-13,8	-16,6	-12,8
Рівень бідності з доходом вище середнього (\$5,5 за ПКС 2011)	2,5	2,5	1,8	19,8	18,5	17,1

*Примітка – прогнозоване значення

Джерело: Світовий банк, *Poverty & Equity and Macroeconomics, Trade & Investment Global Practices*

підприємців. Найчастіше (24,6%) підприємці обирають переїзд із регіонів активних бойових дій до Львівської області. Також бізнес переміщується до Закарпатської (16,1%), Чернівецької (11,4%), Тернопільської (7,6%), Дніпропетровської (7,4%) та Івано-Франківської (7,3%) областей. Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність, найбільшою є частка компаній оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (39% від загальної кількості), переробної промисловості (33%), інформації та телекомунікацій (6%), професійної, наукової і технічної діяльності (5%) [3].

– *Розширення механізмів фінансування.* Для пільгового кредитування малих та середніх підприємств (МСП) Україна отримує від Кредитної установи для відбудови (KfW, Німеччина) [12] грантові (0,4 млн євро) та кредитні (7 млн євро) кошти – на реалізацію проекту «Рефінансування енергоефективних інвестицій малих та середніх підприємств України через фінансовий сектор». Це є продовженням спільного з KfW проекту «Підтримка малих і середніх підприємств», що дало змогу розбудувати систему кредитування українських МСП у національній валюті завдяки фінансовій допомозі Європейського Союзу на компенсації збитків від курсової різниці та надати фінансування МСП на загальну суму понад 1 млрд грн. Уряд України залучає кредит на 30 років із 10-річним пільговим періодом, а Фонд розвитку підприємництва спрямує його через банки-партнери на фінансування МСП в національній валюті, завдяки чому МСП зможуть інвестувати в енергоефективні заходи в умовах воєнного стану.

– *Фінансова підтримка бізнесу з боку держави.* На 26 грудня 2022 р. за час дії воєнного стану в Україні в межах державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» [6] укладено 17359 кредитних договорів на загальну суму 72,24 млрд грн (у т. ч. банками державного сектору – 13089 кредитних договорів на суму 38,39 млрд грн).

– *Перерозподіл покриття боргових зобов'язань сільськогосподарників* [7]. Кабінет Міністрів України зменшив деяким банкам-кредиторам обсяги державних гарантій на портфельній основі, наданих у 2021–2022 рр. Так звільнені ліміти державних гарантій передадуть у забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів 4 банків-кредиторів, що надаються суб'єктам господарювання мікропідприємництва, малого та/або середнього підприємництва – резидентам України. До прикладу, таким чином у звільнених регіонах України забезпечать сільськогосподарськими товаровиробниками посівну кампанію 2022 р. Також встановлено граничні розміри надання цих гарантій для кожного банку-кредитора.

– *Поліпшення умов розвитку для індустріальних парків.* 15 липня 2022 р. Президент України підписав прийняті в другому читанні 21 червня законопроекти № 5688 та № 5689 про додаткові податкові та митні пільги для індустріальних парків [9].

– *Дерегуляція режиму договірних трудових відносин.* Верховна Рада України 19 липня 2022 р. підтримала в цілому законопроект № 5371 про дерегуляцію трудових відносин для малого та середнього бізнесу [10]. Дерегуляція трудових відносин має зміцнити принципи ринкового саморегулювання та позбавити численних бюрократичних перепон для самореалізації найманих працівників і для підвищення конкурентоспроможності роботодавців. Запроваджено договірний режим регулювання трудових відносин для певних категорій працівників та для суб'єктів малого і середнього підприємництва; зменшу-

ється бюрократичне навантаження на трудові відносини для роботодавців.

– *Законодавче закріплення нестандартних форм зайнятості.* 18 липня Верховна Рада ухвалила законопроект № 5161 [9] про нестандартні форми зайнятості (фриланс), яким вводиться нова особлива форма трудового договору – трудовий договір з нефіксованим робочим часом як альтернатива договорам цивільно-правового характеру. Так, працівник зможе поєднувати легальну роботу в кількох роботодавців і матиме базові соціальні гарантії (забезпечення лікарняними, відпустками, достатнім рівнем зарплатні тощо). Водночас кількість трудових договорів із нефіксованим робочим часом в одного роботодавця не може перевищувати 10% загальної кількості трудових договорів, стороною яких є цей роботодавець. Передбачено, що роботодавець не може забороняти чи створювати перешкоди працівникові, який виконує роботу на підставі трудового договору з нефіксованим робочим часом, виконувати роботу за іншим трудовим договором в іншого роботодавця.

– *Створено спільну банківську мережу POWER BANKING,* що працюватиме навіть в умовах блекауту [7]. Регулятор разом із системно важливими банками України розробили рішення, що стало спільною відповіддю на виклики, спричинені масованими ракетними обстрілами. Банки стали складовою частиною проекту української влади із забезпечення незламності та безперервності функціонування критично важливих сервісів в умовах енергетичного терору, а саме безперервності надання банківських послуг. POWER BANKING – це спільна мережа відділень банків по всій країні, які працюватимуть та надаватимуть клієнтам банківські послуги навіть у критичній ситуації під час блекауту. Відділення спільної мережі забезпечені альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, мають посилену інкасацію готівки та додатковий персонал. На сьогодні мережа об'єднує відділення всіх 14 системно важливих банків та залучає інших учасників банківського ринку. Наразі вже понад 1 000 відділень у всіх регіонах країни додатково оснащені для роботи під час блекауту, близько 80% із них – відділення системно важливих банків. В умовах блекауту у відділеннях мережі для всіх клієнтів буде доступний базовий перелік банківських послуг, а саме: отримання готівки (в банкоматах чи в касі); платежі, переказ коштів (у касі чи в терміналах самообслуговування); обмін валют (у разі наявності готівкової валюти в касі); консультації менеджерів з фінансових питань.

Уряд вже визначив важливість сприяння безперервності роботи та функціонування бізнесу під час конфлікту. Однак, заходи підтримки, необхідні на даному етапі, мають розглядатися як тимчасові, і їх потрібно буде переглянути після закінчення надзвичайного стану, щоб переконатися в їх економічній доцільності та забезпечити цільове спрямування компаніям, які все ще їх потребуватимуть. З метою підтримки бізнесу уряд повідомив про відповідні заходи або прийняв законодавство, спрямоване на зниження навантаження на бізнес і сприяння його діяльності – в сфері оподаткування, кредитування, регулювання, а також цифрових інновацій.

На час війни підприємствам надані податкові пільги. Законом № 2120-IX внесено 40 змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів для спрощення діяльності компаній. Уряд також оголосив про масштабне і довгоочікуване скорочення нормативних актів, зменшивши кількість дозволів/ліцензій на ведення бізнесу з 600 до приблизно 20. Уряд також прийняв Постанову Кабінету Міністрів про припинення всіх планових і поза-

планових інспекційних перевірок компаній на час воєнного стану [7].

Сьогодні війна триває, проте у середньостроковій перспективі Україні треба буде зосередитися на відновленні своєї економіки, маючи можливість, нарешті, позбутися спадщини минулого та сформувати більш продуктивне, соціально-відповідальне та інклюзивне суспільство.

Висновки. Таким чином, сучасний стан розвитку підприємництва в державі супроводжується низкою ключових викликів, що стримує їх розвиток та ставить під сумнів можливість їх вирішення лише самими підприємствами. Існуючі проблеми вимагають у цей складний час зміни векторів розвитку підприємництва в Україні, зокрема, через фінансові інструменти державної підтримки та задіяння дієвих інструментів зростання їх фінансового потенціалу.

Позитивною тенденцією в сфері державної підтримки підприємництва в Україні є: суттєве спрощення банківськими установами умов отримання кредитів; можливість підприємств отримувати допомогу, державні субсидії, цільові, субсидовані кредитні програми, позики і технічну допомогу від ЄС та інших міжнародних донорів.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко Л. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-82>.
2. Допомога, відновлення та стійка відбудова. Надання допомоги Україні у задоволенні невідкладних та середньострокових економічних потреб. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099547405052230400/pdf/IDU063b2f81900861047a70b5540e3e950f93a8c.pdf>.
3. Майже 700 підприємств перемістились у безпечні регіони в рамках програми релокації / Міністерство економіки України. 2022. 03 серп. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36922bf4-9d07-4cea-8ab1>.
4. Максимчук М. В. Інструменти підтримки бізнесу в регіоні: проблеми формування та перспективи інституціалізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр.* 2018. Вип. 4 (132). С. 33–38. URL: http://ird.gov.ua/sep/doi/sep2018.04.038_u.
5. Міністерство економіки України. Міжнародна фінансова корпорація профінансує кредитування українського бізнесу на 2 млрд доларів. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3cd7a0de-bfd7-4c8a-b08e>.
6. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» видано 17 359 пільгових кредитів на 72,24 млрд грн. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zh_chas_dii_voennogo_stanu_v_mezhakh.
7. НБУ. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4&fbclid=Iw.
8. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.12 – 31.12.2022). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finsanovoyi-stiykosti-v-umovakh-voynnoho-7>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання деяких нестандартних форм зайнятості : Проект Закону від 25.02.2021 № 5161. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25760>.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність : Проект Закону від 13.04.2021 № 5371. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71653.
11. Рада з фінансової стабільності визначила пріоритетні напрями докладання спільних зусиль для подолання викликів, спричинених повномасштабною війною. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finsanovoyi-stabilnosti-viznachi>.
12. Україна отримає від KfW 7,4 млн євро для пільгового кредитування малих та середніх підприємств / Урядовий портал. 2022. 25 лип. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymaie-vid-kfw-74-mln-ievro-dlia>.
13. Opendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-in-war-december>.
14. World Bank. 2022. “War in the Region” Europe and Central Asia Economic Update (Spring), Washington, DC: World Bank. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1866-0>.

References:

1. Vdovenko, L. (2022). Instrumenty derzhavnoyi finansovoyi pidtrymky ahrarynoho sektora v umovakh voyennoho stanu [Instruments of state financial support of the agricultural sector in the conditions of martial law]. *Economy and society*, no. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-82> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
2. Dopomoha, vidnovlennya ta stiyka vidbudova. Nadannya dopomohy Ukrainy u zadovolenni nevidkladnykh ta seredn'ostrokovykh ekonomichnykh potreb [Aid, recovery and sustainable reconstruction. Providing assistance to Ukraine in meeting immediate and medium-term economic needs]. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099547405052230400/pdf/IDU063b2f81900861047a70b5540e3e950f93a8c.pdf> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
3. Mayzhe 700 pidpryyemstv peremistyls' u bezpechni rehiony v ramkakh prohramy relokatsiyi / Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [Almost 700 enterprises moved to safe regions as part of the relocation program. Ministry of Economy of Ukraine]. 2022. August 3. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36922bf4-9d07-4cea-8ab1> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)

4. Maksymchuk, M. V. (2018). Instrumenty pidtrymky biznesu v rehioni: problemy formuvannya ta perspektyvy instyutysializatsiyi [Business support tools in the region: problems of formation and prospects of institutionalization]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine: coll. of science pr.*, no. 4 (132), pp. 33–38. Available at: http://ird.gov.ua/sep/doi/sep2018.04.038_ (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
5. Ministerstvo ekonomiky Ukrayiny. Mizhnarodna finansova korporatsiya profinansuye kredyтуvannya ukrayins'koho biznesu na 2 mlrd dolariv [Ministry of Economy of Ukraine. The International Financial Corporation will finance lending to Ukrainian businesses for \$2 billion]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3cd7a0de-bfd7-4cba-b08e> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
6. Minfin: Za chas diyi voyennoho stanu v mezhakh Derzhavnoyi prohramy «Dostupni kredyty 5–7–9%» vydano 17 359 pil'hovykh kredytiv na 72,24 mlrd hrn [Ministry of Finance: 17,359 concessional loans worth UAH 72.24 billion were issued during the period of martial law within the State Program “Affordable Loans 5-7-9%”]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zh_chas_dii_voiennoho_stanu_v_mezhakh (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
7. NBU. Zvit pro finansovu stabil'nist'. Hruden' 2022 roku. [NBU. Report on financial stability]. December 2022. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4&fbclid=Iw (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
8. Ohlyad instrumentiv pidtrymky finansovoyi stiykosti v umovakh voyennoho stanu v Ukrayini (za period 01.12 – 31.12.2022) [Review of tools for supporting financial stability in the conditions of martial law in Ukraine (for the period 01.12. – 31.12.2022)]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-7> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
9. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo vrehulyuvannya deyakykh nestandardnykh form zaynyatosti : Proekt Zakonu vid 25.02.2021 № 5161 [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the regulation of some non-standard forms of employment: Draft Law No. 5161 dated 25.02.2021]. Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25760> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
10. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv shchodo sproshchennya rehulyuvannya trudovykh vidnosyn u sferi maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva ta zmeshennya administratyvnoho navantazhennya na pidpryyemnyt'sku diyal'nist': Proekt Zakonu vid 13.04.2021 № 5371 [On making changes to some legislative acts on simplifying the regulation of labour relations in the field of small and medium-sized entrepreneurship and reducing the administrative burden on entrepreneurial activity: Draft Law dated 04/13/2021] No. 5371. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71653 (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
11. Rada z finansovoyi stabil'nosti vyznachyla priorytetni napryamy dokladannya spil'nykh zusy' dlya podolannya vyklykiv, sprychy-nenykh povnomasshtabnoyu viynoyu [The Financial Stability Board identified priority areas for joint efforts to address the challenges posed by full-scale war]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finansovoyi-stabilnosti-viznachi> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
12. Ukrayina otrymaye vid KfW 7,4 mln yevro dlya pil'hovoho kredyтуvannya malykh ta serednikh pidpryyemstv / Uryadovyy portal. 2022. 25 lyp. [Ukraine will receive EUR 7.4 million from KfW for preferential lending to small and medium-sized enterprises / Government portal. 2022. July 25]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymaie-vid-kfw-74-mln-ievro-dlia> (accessed 16 January 2023). (in Ukrainian)
13. Opendatabot. Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/business-in-war-december> (accessed 16 January 2022) (in Ukrainian).
14. World Bank. 2022. “War in the Region” Europe and Central Asia Economic Update (Spring), Washington, DC: World Bank. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1866-0> (accessed 16 January 2023).

FINANCIAL INSTRUMENTS TO SUPPORT THE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Summary. The Russian invasion is taking a severe economic and humanitarian toll, reflected in fiscal financing pressures, disruptions to trade, the displacement of millions, and heavy infrastructure damage with potentially long-lasting macroeconomic and social repercussions. A 45 percent GDP contraction is anticipated in 2022 and a weak recovery thereafter. Depending on the war's duration, the share of the population living below the actual Subsistence Minimum may reach 70 percent in 2022. The article examines the peculiarities of the formation and functioning of financial instruments to support business in the conditions of the war in Ukraine. The purpose of the study is to substantiate the optimal directions for improving the quality of financial instruments supporting entrepreneurship at the state level in accordance with the transformational changes that are taking place in Ukrainian society at the current stage of its functioning. To achieve this goal, the methods of analysis and synthesis were used in the work, which were used in the study of the current state of use of financial levers to stimulate the industry. The article substantiates directions for improving the financial regulation of the development of entrepreneurship at the state level, taking into account their needs under martial law. It is established that the financial stability of industrial enterprises is an equilibrium state, in which the industrial complex is able to form financial resources in sufficient quantities and ensure socio-economic development, to respond quickly to changes in market conditions. The main reasons that restrain the development of entrepreneurship in Ukraine in the conditions of war and the possibilities of overcoming them in the conditions of post-war reconstruction are analyzed. Direct and indirect directions of state regulation, based on which entrepreneurs will be able to attract financial resources for their development are characterized. The scope of the research results is the system of industrial management at the level of the state and regions, which can contribute to the economic development and functioning of the state at the modern level.

Key words: business, entrepreneurship, financial instruments, business support, institutionalization, war in Ukraine.